

مالی: وقتی کشاورزان مدیر موزه می شوند

مالی بیست سال با غارتگران آثار باستانی - که این کشور را به ستوه آورده بودند مبارزه می کرد. همه مردم رئیس جمهور را در خط مقدم همراهی می کردند.

ساموئل سیدی

مدیر موزه ملی مالی

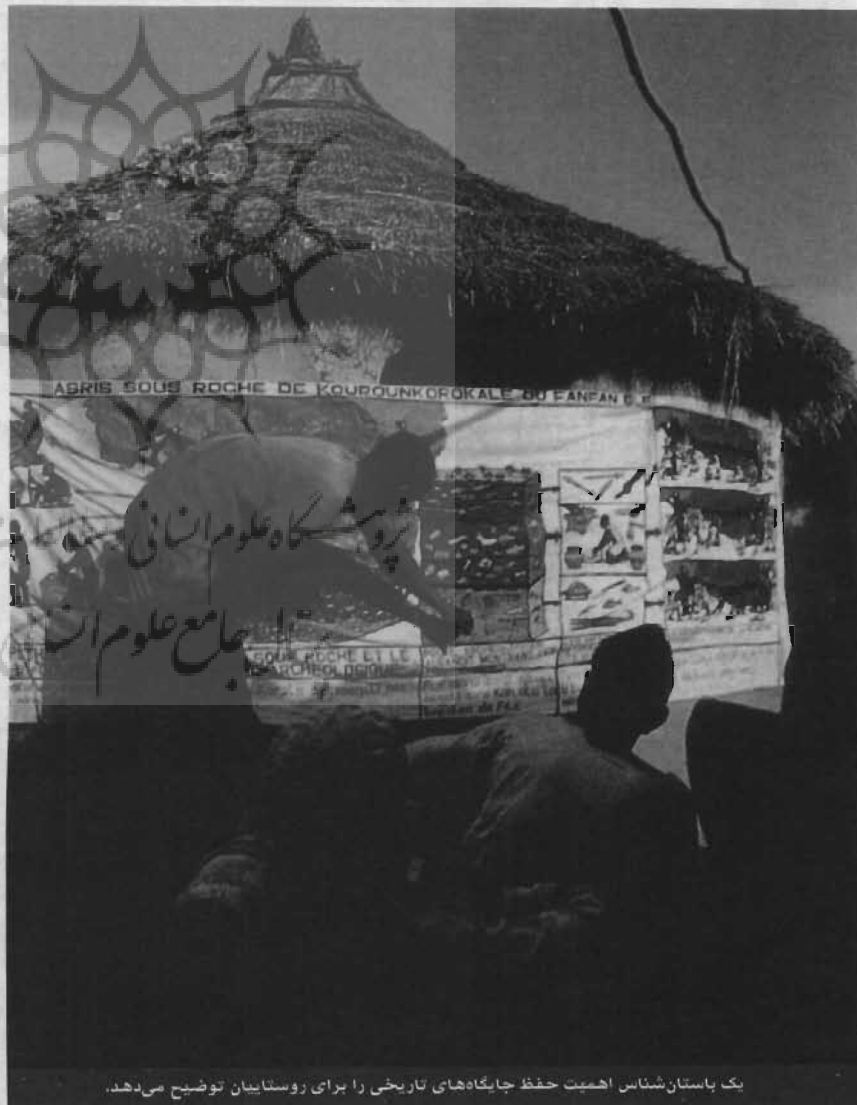
زندگی به غارت و سوسه شوند، اکنون خود مدیران موزه‌اند. این نمونه‌ها نشان می‌دهد که تلاش‌های مالی در طول دو دهه گذشته به نتیجه رسیده است، اما تا ریشه کن شدن کامل غارت میراث فرهنگی راهی طولانی پیش رو دارد. داستان به سال ۱۹۷۰ برمی‌گردد. پیش از آن بیشتر مجسمه‌های کوچک چوبی و ماسک‌ها یعنی آثاری که از لحاظ زیبایی‌شناسی و تجاری در غرب ارزش داشتند خرید و فروش می‌شدند. و به همین دلیل غارت و سرقت سرعت حیرت‌آوری یافت. مالی، نیجریه و نیجر از جمله کشورهای آفریقای غربی هستند که میراث فرهنگی‌شان از قاچاق سخت‌ترین ضربه را خورده است. طبق تحقیق مؤسسه علوم اجتماعی باماگو، هفده درصد از ۸۳۴ جایگاه فهرست شده در منطقه دوگان مالی به میزان بالا هدف دزدی و غارت بوده‌اند که دو درصد از آنها برای همیشه مفقود شده‌اند.

فرهنگ‌های قدیمی در پرده ابهام

در دلای داخلی نیجر، صدها مجسمه کوچک سفالی که نام آنها از شهری در نزدیکی جنه گرفته شده است، در مجموعه‌های خصوصی و موزه‌های جهان پراکنده شده‌اند. مجسمه‌های کوچک مشهور بانکوئی که نام آنها برگرفته از روستایی در حومه باموگو است نیز همین سرنوشت را دارند. با مجسمه‌های برنزی نفیس و ارزشمند مناطق مه‌ما در ناحیه سیگا نیز بهتر از این رفتار نشده است.

نبوغ و خلاقیت تمدن‌های شفاهی قدیمی مالی عمدتاً در مجسمه‌سازی - یعنی یکی از ارزشمندترین منابع اطلاعاتی ما درباره گذشته - ظهور کرده است. به عنوان مثال، یکی از معدود مجسمه‌های کوچکی که در جریان حفاری علمی در منطقه جنه - جنو کشف شده نشان داده است که پیشینیان مردگان خود را در کوزه‌های سفالی بزرگ دفن می‌کردند و مراسم سنتی آنیمستی (روان‌پرستی، زنده‌انگاری) را انجام می‌داده‌اند. اما هنوز درباره بانکوئی اطلاعات بسیار ناچیزی داریم به استثنای اینکه تمدن آنها در قرون چهاردهم و پانزدهم شکوفا شده است. غارتگران کاشفان این مناطق‌اند. نتیجه اینکه علی‌رغم تعداد انبوه آثار فروخته شده، تمدن‌های قدیمی خالق آنها در پرده‌ای از ابهام باقی مانده‌اند.

درواقع این بازار از حمایت دلان آثار قدیمی بهره‌مند است و موارد نیازشان توسط شبکه غارتگران تأمین می‌شود. این شبکه‌ها متشکل از کشاورزان یا گروه‌های تبه‌کار است.



یک باستان‌شناس اهمیت حفظ جایگاه‌های تاریخی را برای روستاییان توضیح می‌دهد.

امروزه مکان تاریخی جنه جنو (janne-jeno) دیگر غارت‌زده نیست.

اهالی روستای نومبوری موزه خود را در مجاورت آن تأسیس کرده‌اند. آنها

تنهائستند. در منطقه مابئی ساکنان فومبوری اقدام مشابهی انجام داده‌اند. مردمی که ممکن بود برای بهبود شرایط سخت

بازگشت اثری هنری

یا یک سند به کشور

مبدأ باعث می‌شود تا

مردم بخشی از

خاطرات و هویت

خوبیش را باز یابند

و ثابت می‌کند که

گفت‌وگوهای طولانی بین

تمدن‌ها همچنان

ادامه دارد.



آثار قدیمی به فرانسه، ایالات متحده و بیشتر از همه به بلژیک یعنی مرکز تجارت غیرقانونی آثار فرهنگی صادر می‌شود.

مقامات رسمی مالی خیلی زود به خطیر بودن موضوع پی بردند. طبق فرمان رئیس جمهور وقت کشور، آلفا عمر کوناره (رئیس بخش ملی میراث تاریخی و قومی از ۱۹۷۶ تا ۱۹۷۸، وزیر فرهنگ از ۱۹۷۸ تا ۱۹۸۰) مجموعه قوانینی برای مبارزه مؤثر با سرقت آثار فرهنگی و قاچاق آنها تدوین شده است، این مجموعه در ۱۹۸۵ تصویب شد و دو سال بعد، مالی به کنوانسیون ۱۹۷۰ یونسکو پیوست.

همکاری بین‌المللی

گام بعدی بالا بودن سطح آگاهی عمومی بود. چندین همایش با حضور پنجاه تا صد نفر کارشناس در رشته‌های گوناگون به‌ویژه از نواحی‌ای که همیشه مورد هجوم بودند برگزار شد. این گردهمایی‌ها برای تشریح قوانین جدید و اهمیت مناطق باستانی در شناخت تاریخ ملی و هویت فرهنگی موقعیتی مناسب فراهم آورد. البته کار همواره آسان نبود. جمعیت روستایی، این قربانیان خشک‌سالی‌های پیاپی از ۱۹۷۴، گهگاه برای بقای خود به غارت روی می‌آوردند و در اکثر مواقع روش‌های ما را درک نکرده و نمی‌پذیرفتند. اما استقامت به خرج دادیم. در ۱۹۹۳ در اقدامی جدید با تعیین برنامه‌های فرهنگی در بانداگارا، دینه و تیمبوکتو کاری تازه انجام شد. هدف از این برنامه: ارتقای سطح آگاهی مردم و تشویق آنها به مشارکت در حفظ میراث فرهنگی بود. مثلاً در نزدیکی دینه و تنکو روستاییان درباره میراث فرهنگی نمایشی اجرا کردند. بعضی حتی داوطلبانه در حفظ جایگاه‌های تاریخی با پلیس همکاری کردند.

در شهرها رسانه‌های گروهی با انتشار مقالات متعدد به این جنبش کمک کردند. در طور برگزاری نمایشگاهی در ۱۹۹۴ با موضوع «دره‌های نیجر» در موزه ملی، بیشتر بازدیدکنندگان با غنای شگفت‌انگیز میراث فرهنگی و خطری که آن را تهدید می‌کند آشنا شدند. کشور مالی در دستگیری، تعقیب و زندانی کردن بعضی از قانون‌شکنان تردید به خود راه نداده است و این اقدام برای شهروندان ما حاوی این پیام است که فاجعه غارت و قاچاق میراث فرهنگی امری بسیار جدی است. اما این مبارزه عمومی تا زمانی که تقاضای کشورهای خارجی به قوت خود باقی باشد، محدودیت‌هایی دارد. همکاری بین‌المللی یک باید و ضرورت است. در چارچوب کنوانسیون ۱۹۷۰ یونسکو، مالی و ایالات متحده آمریکا در ۱۹۹۷ موافقت‌نامه‌ای مبنی بر محدود کردن واردات غیرقانونی میراث فرهنگی دره نیجر و آثار هنری غارهای تلم در بانداگارا امضا کردند.^۲

این تنها توافق‌نامه در تمام آفریقا است. کشور مالی مایل است همکاری دوجانبه‌ای را با سایر کشورهای واردکننده مانند فرانسه که پیش از این به کنوانسیون یونسکو پیوسته است و سوئیس و بلژیک پس از الحاق به آن آغاز کند.

در ارتباط با همکاری‌های علمی و تخصصی، مالی در کارگاه‌های منطقه‌ای که توسط شورای جهانی موزه‌ها (ICOM) در آروشا در ۱۹۹۳، باماگو در ۱۹۹۴ و کنیشازا در ۱۹۹۵ برگزار شد شرکت کرده است. در این کارگاه‌ها

کارشناسان موزه‌ها، مؤسسات مجری قانون و مأموران گمرک گرد هم آمدند. ما در ۱۹۹۷ هم در کارگاه بین‌المللی آمستردام که با هدف تقویت همبستگی کشورهای مبدأ و کشورهای مقصد برگزار شده بود شرکت کردیم. فهرست قرمز شورای جهان موزه‌ها (ICOM) در این اجلاس تدوین شد. (به مطلب داخل کادر نگاه کنید.)

همبستگی بین‌المللی برای مهار تجارت غیرقانونی، توسعه تحقیقات باستان‌شناسی و اجرای برنامه‌های آموزشی بسیار حیاتی است. ضعف منابع مالی و انسانی در کشوری مانند کشور ما که با مشکلات عظیمی از جمله فقر روبه‌رو است، مانع اجرای برنامه‌های ضروری برای توقف سرقت میراث فرهنگی می‌شود. کشورهای ثروتمند باید خودخواهی را کنار بگذارند. میراث کشورهای فقیر شایسته احترامی مشابه به میراث کشورهای ثروتمند است. این جنگ تا پیروزی فاصله زیادی دارد.

۱. در ۱۹۸۸ در فهرست میراث جهانی یونسکو ثبت شده است.
۲. صخره‌های بانداگارا (داگون) در ۱۹۸۹ در فهرست میراث جهانی ثبت شده‌اند.

لیست قرمز: زنگ خطر

شورای بین‌المللی موزه‌ها (ICOM)، سازمانی غیردولتی که با یونسکو همکاری و ارتباط نزدیک دارد، فهرست قرمز شامل هشت دسته آثار تاریخی در معرض خطر آفریقا را تهیه کرده است. این آثار شامل آثار سفالی NOK، آثار سفالی و برنزی ایف، مجسمه‌های سنگی اسی (نیجریه)، آثار سفالی و برنزی دره نیجر (مالی)، سفالینه‌ها، مجسمه‌های کوچک، آثار برنزی، ظروف سفالی و مجسمه‌های سنگی منطقه بورا (نیجر و بورکینافاسو)، مجسمه‌های سنگی شمال بورکینافاسو، سفالینه‌های شمال غنا و ساحل عاج، سفالینه و آثار برنزی معروف به سانو (کامرون، چاد و نیجریه) است. این آثار از جمله کالای فرهنگی‌ای هستند که بیشتر از هر چیز دیگری در معرض غارت‌اند. بنابراین از موزه‌ها، خانه‌های حراج، دلالان آثار هنری و مجموعه‌داران درخواست شده است تا از خرید و فروش آنها خودداری کنند. فهرست قرمز شامل زادگاه، ویژگی‌های ظاهری آثار و همچنین مقررات ملی و بین‌المللی ناظر بر حفاظت آنهاست.